

FERIDUN BEG

Medsmuai mtmsiat esz Szelatin

FERIDUN BEGNEK

Szultáni okmányok gyűjteménye*).

Ismerteti

VÁMBÉRY ARMIN.

(Olvasódott a muzeumegylet 4-dik tudom. ülésében, apr. 28.)

*) E jeles könyv megvételére könnyen rábírák egy itt lakó buzgó hazánkfíát, t. Vélies Károly urat, ki mindaddig magánál tartja, míg az erdélyi muzeumegyletnek szánt nagybecsű egyéb gyűjteménnyel együtt bé nem küldheti.

V.

Nyugaton azt szeretik hiesztelni, hogy a keleti de leginkább a török történelem nagyobb része csak a viselt dolgok száraz elbeszéléséből áll, és hogy az illető írónak a magasztos padisahk lába porát nyaló tolla az uralkodó vagy fő országlarak büneire félelem vagy kincs-szomj szötte fátyolt szokott teritni.

Mi nem akarjuk itt az efféle véleményt merően légből kapottnak mondani, csak szerény észrevétel gyanánt jegyezzük meg, hogy ha az oszmánli történetírók olykor olykor az említett hibával bélyegzetek is (mitől a civilizált európai írók sem igen mentek), mindamelllett más részről az olvasónak gazdag kárpótlást nyújtanak, melyből a legnagyobb lézagot szépen kitölthetni.

Ezen kárpótlás nem más mint azon sok gonddal és bámulatos szorgalommal készült okmány-gyűjtemények, melyek Stambul magán- és közkönyvtáraiban találkoznak. E történelmi kincsek csak azon korszakban jöhettek létre, midőn a magas porta még egész Európának ellensulyt vetett, és levéltára titkainak közzétételeből eredhető befolyásoktól nem igen tartott; akkor kettős czélt érték a dologgal:

1-ször, az okmányok (Munsiat), melyeket a páratlan nehézségű török irály virágainak tekinthetni, a kiatib- (hivatalnok) pályára iparkodóknak gyakorlati iskola gyanánt szolgáltak.

2-szor. A porta mintegy dicsekedett azzal, hogy ha megmutathatta népének, mily alázatossággal szoktak irni egy persa sah, egy franczia király, sőt egy római császár is, és mily parancsolói kifejezésekkel válaszolt ő nekik.

Az ismeretes török okmány-gyűjtemények közt, melyek száma mintegy huszra rug, leginkább kiemelendő Feridun begé, a választott darabok nagy fontosságu tartalmánál szintugy mint művének terjedelmességénél fogva. Némelyek szerint Aasikpasazade, a törökök Herodotja kezdte volna legelsőben e szép gyűjteményt: a próféta térítő leveleit, a khalifok valamint Oszmandsik Orkhan és Mohammed (I) korából fennmaradt leveleket és fermánokat csak az ő gondosságának köszönhetjük. Idris Bidliszi a Hest Bihist (Nyolcz paradicsom) czim alatt ismeretes nagy becsű történelmi mű írója az érdekes gyűjteményt nem kisebb szorgalommal folytatta, úgy hogy Feridun tekintélyes előmunkálatokra akadva, a kiegészítéshez annál könnyebben foghatott. Feridunt, mint tudjuk, Szolimán Szigetvár alatt Nisandsi az az államtitkárnak nevezte ki, mely hivatalban a nagy miveltségu beg az alkalmat felhasználta, annyira hogy művét szépen rendezve tizenegy kötetben Murad (III) szultánnak az akkori keleti tudományos világ nagy bámulatára benyujthatta*).

*) Az erdélyi török eseményekre vonatkozó okmányokat, melyek csak is a Feridun utáni korra nézve fontosok, csak az itt ismertetett példány összeállítójának köszönhetni. Sok, végzetlen sok kincs van a török okmánytárban a hazai történelemre nézve. De fájdalom, a viszonyok nagyon megváltoztak, mert a jelen t. ministerium csak rettegve néz a multját figyelmes szemmel tekintő idegen vagy belhonira, mindig attól tartván, hogy az ily kutatás az egyik vagy másik kormányra kellemetlen hatást tesz, magára pedig abból eredhető követségí intést talál húzni. Az efféle „billet amical“tól a fényes portán nagyon félnek.

V.

Az egész gyűjteménynek a mint a későbbkori írónál említve találjuk, csak kevés leirata létezett, idővel egyikét kötet hiányozni kezdett és kétszáz év lefolyta után D' Ohsson és Hammer csak három töredékféle kötetre akadtak.

Ezen sajnálatos sors érte az egész tudományos világra de leginkább a hazánk történelmére nézve nagy érdekűvé lehető okmány-gyűjteményt, míg utoljára Resid pasa a stambuli magán- és közkönyvtárakban felfalálható példányokat összeszedte, és a sajtónak átadva, a nagy művet legalább a végképpi enyészettől megmentette. Ő az utóbbkori szultánok alatt kelt és a jelen ozmán birodalomra káros befolyással nem levő okmányokat is a nagyuri levéltárból (hol a moly kegyetlentül dühöng) kivévén, Feridun művéhez csatoltatta.— Az egész gyűjtemény 1265 (1847/8)-ben került ki a sajtó alól 300 példányban, de csak a porta főhivatalnokai közt osztották ki, úgy hogy kereskedésbe nem jutott és ezt a rendszabályt a tavaly megjelent második kiadásnál is szem előtt tartották.

Most csak azt nem tudhatni, vajjon hány kötet került sajtó alá az eredeti Feridun gyűjteményéből. Mahmud pasa pártfogóm jószágából sikerült nekem ugyan a nyomtatásban használt eredeti szöveget látni, de én abban inkább egyes töredékeket, mintsem köteteket találtam. Annyi bizonyos előttem, hogy Hammer nagy műve dolgozása alatt a mai Feridunak jó részét nem ismerte. Ő egyes fermánokról azt szokta mondani: „Ismét egy kincs, melyet előttem senki sem ismert.“ Mi most bátran állíthatjuk, hogy sok oly kincs birtokába jutottunk, melyekről a híres német tudós föl sem tette, hogy napfényre is jöhetnének valaha.

E rövid jegyzések előrebocsátása után szükségesnek látjuk a két kötetben Magyar- és Erdélyországra vonatkozó fermánokat, leveleket (nameh) és szerződéseket (Ahnameh), melyeknek jó részét lefordítva a magyar tudományos társaságnak beküldtük*), itt részletes lajstromba írni. Egy futó pillanat is a könyv nagy fontosságát eléggé bebizonyíthatja; én csak forrón ohajtom: vajha több alkalmam lenne Feridun-féle könyvekkel öregbiteni a hazai okmány-gyűjteményt.

Első kötet.

105. lapon.

1. Murad**) az első hírül adja Bajazid fiának, ki helytartó volt Hamidban (Kisásztia), hogy tavasszal igen nagy sereggel készül Magyarországra ütni.

120. l.

2. Bajezid (Jyldyrym) a magyarokon Nikápoly-nál nyert győzedelme hírét Törökországba küldi (Persául).

*) Csak hogy mindeddig még tudtomra nem esett, vajjon e küldemény az illető helyre beérkezett vagy nem; mert választ még mindig várok. V.

**) Mindenütt a könyv- és kéziratokban található török címek hü fordítása. V.

156. l.

3. Mohamed (I.) oláhországi hadjáratában győztes levén Magyarországra (Erdélybe) út, itt egy tusa alatt lováról lebukik, és kéntelen gyaloghíntón vitetni magát Brusszába, mire a fia Szulejman beg, a következő levélben atyjának balszerencsését erősen sajnálja (Persául).

171. l.

4. Murad (II.) Sahrukh Mirza (Timur fia) levele lére felel, melyben egyszersmind magyarországi hódításairól (berontásairól) említést tesz. (Pers.)

455. l.

5. Szolimánnak belgrádi hadjárata, oda menetele, a vár megvétele és visszajövetelének napló formában való részletes leírása. 927. Dsemasiul akhir 11-edikétől kezdve mindennapi esemény egészen Zilkide 17-dikéig 153 nap. (1528, majus 30—nov. 29.

463. l.

6. Belgrád megvételét hirdető diadal levél.

483. l.

7. Szolimán Mohácsnál vívott győzedelmét egész birodalmában hirdeti.

530. l.

8. Szolimán Buda és Pest elfoglalását egész Törökönban hirdeti.

Második kötet.

2. l.

9. Mohammed (III.) Eger alatti táborából az egri vár megvételét híreszteli Stambulban.

86. l.

10. Murteza pasának a budai helytartónak szóló nagyuri rendelet.

98. 99. l.

11. Két fermán, melyet Murteza pasának a budai helytartónak küldöttek.

126. l.

12. Szerdar Haszan pasának a budai várparancsnoknak szóló magas rendelet.

128. l.

13. Mohamed pasához a budai várparancsnokhoz rendelet a béke megújítása iránt.

351. l.

14. Erdély fejedelmének és Magyarország királyának küldött magas parancsolat.

354. l.

15. Válasz Rákocznak azon levelére, melyet a hadjárat alatt intézett a fővezérhez.

354. l.
16. A felső magyarországi begeknek (nemeseknek) adott frigylevél (Ahdnameh).

356. l.
17. Bocskay magyar király és erdélyi fejedelem hodolása után járult frigylevél.

358. l.
18. Egy nagyuri levél, mely által Bethlen Gábor neje az erdélyi fejedelmi széken el van ismerve.

361. l.
19. Kenaan pasa budai helytartó részéről a magyar királynak szóló levél.

361. l.
20. Az erdélyi fejedelemnek és a magyar főuraknak hagyakozó nagyuri rendelet.

364. l.
21. Az erdélyi fejedelemnek szóló császári ferman.

367. l.
22. Fordítása azon levélnek, melyet Bethlen Gábor Murteza pasa budai helytartónak küldött. (Ez a levél merész és rendithetlen lélekről tanuskodik; soha sem olvastam ily bátor írásmódot kereszténynek műszülmanhoz intézett levelében).

365. l.
23. Bethlen Gábornak iratott nagyuri rendelet.

366. l.
24. A magyar király részére küldött szultáni rendelet.

369. l.
25. A magyar királytól (Bethlen G.) jött levél fordítása.

370. l.
26. Fordítása azon levélnek, mit a magyar király (Bethlen G.) a fővezérnek átnyujtott.

372. l.
27. Nagyuri ferman, melyet Erdélyország fejedelme Bethlen Gábor nejének nyujtottak át.

373. l.
28. Felelet, mely Erdélyország adója (Cháreds) megérkezését jelenti.

374. l.
29. Felelet az erdélyi fejedelem azon levelére, melyben az országában dúló villongásokat beszéli el.

375. l.
30. Az erdélyi fejedelemnek szóló ferman.

376. l.
31. Egy barátságos levél az erdélyi fejedelemre emelt Bocskai királynak.

377. l.
32. Az erdélyi nemeseknek szóló császári ferman.

377. l.
33. Nagyuri rendelet Rákoczy király azon levelére, melyben fia számára az erdélyi fejedelemséget esdekeltte.

378. l.
34. Ferman, mely Rákoczy Görgi (György) fiának tronra emelését helybenhagyja.

379. l.
35. Egy szultáni parancsolat, mely az erdélyi nagyoknak meghagyja, hogy az újonnan kinevezett herceget (Rákoczy) elismerjék.

461. l.
36. Az erdélyi nagyoknak küldött frigylevél.

477. l.
37. A szigetvári táborban levő vezérek (jobban mondva Szokolli) másodikát útja siettetésére kéri Szelim.

(Török cím.)

Fordítása azon levélnek, melyet Bethlen Gábor magyar király Murteza pasához, a budai helytartóhoz küldött.

**Boldogságos nagyságos Vezir,
Tisztelt becses barátunk!**

Az Uristen áldja meg önt hosszú élettel, hogy sorsa csillagja a fűlséges Padisah szolgálatjában napról napra nőjön fényben és magasságban. Toldy Mihály hű emberünk által küldött nemes levelét vet-tük és nagyon örültünk azon hirnek, hogy Nagysá-god megrongált egészsége ismét helyreállt, mi min-dig imádkozunk a mindenható tronjánál az ön ép és egészséges létiért.

Értésünkre esett, hogy ön a fényes portára je-lentette, hogy a német az egyezkedési értekezletek megkezdeténél a padisah dicsőítésében szokásos czi-meket megesonkitotta, mi önt elégületlenné tette,*) hogy a szerződési leveleket (vere kiagydy)**) hiányos fogalmazás végett visszaküldeni kényszerít-tetett. — Ezen lépések nagyon helyesek, hadd győ-ződjenek meg arról, hogy a padisahnak okos vezirje székel Budán, ki urának becsületét kellőleg tudja őrizni — és a visszaküldött okmányok által hadd kényszerüljenek bévallani hibájokat. Remélem, hogy eddig ki is javították, valamint általában csak azt

*) Talán inkább: „a miért megneheztelt“ vagy „a mit rossz neven vett.“

**) Meninsky szerint: Vire kjagydy, tulajdonképp: salvas conductus, útlevél, biztosság-, vagy bátorságlevél.

kérem az Istentől, vajha egy áldott órában a béke szent ügyéhez fogva hamar vége lenne a dolognak. Jelenleg is folytonos figyelmem mindenhová terjed, és minden eseményt tudatok Nagyságoddal, a seregem is teljesen és készülten áll a közzétett rendelet szerint, mert remélem, hogy ön is a padisahnak fermánjait hajszálnyi pontossággal végrehajtandja.

A bátorságlevelek visszaküldésekor Eszterházi Miklósnak a német császár és Magyarország palatinusának is egy jó szigorú levelet tetszett írni, minnek mi nagyon örültünk. Ugyanazon levélben azt is tetszett szóba hozni, hogy Stambulban azon hírt terjesztették volna legnagyobb titokban, hogy itt csak a padisah kárára köttetett béke a némettel, és már rólam két-könfélé mendemondák szállonganak. — Ez nagyon levert és szívemnek mély büt okozott, az okát is mindjárt tudatom Nagyságoddal. Először a Stambulban lakó főuraink (yükelu [minister]) az én viselt dolgomat nem is igen ismerik. A padisah iránti őszinteségemnek már többszörös bizonyítékát adtam, de semmit sem használ, mert ha a némettől még tíz tartományt is meghódítva a padisah birodalmához csatolnék, még akkor sem hallhatnék egy „Isten áldjon meg“-et; annyi szolgálat, annyi áldozat fejében tisztelet helyett még bizalmatlansággal fizetnek. — Tessék elhinni a padisahnak egy okos férfiasin esen, ki a kor szüükségei szerint minderről gondoskodva egy illő, tüdős tanácsot legyen képes teremtteni, ki mindenek fölött a válságos percz szerint az ügyek elejét végét megfontolva hitének és kormányának szép szolgálatot tehessen. E tárgyról ennyit szólni szükségesnek láttunk.

Tudni tetszik, hogy a némettel való béke ugyan névszerint létezett, de ezen utóbbinak a padisahnak birodalma ellen szőtt gonosz tervei nyomára jutván, ezeket minden titkolódzás nélkül megismertetjük, tanácsot kérvén az ellene használandó szerekre nézve. — Akkor udvarából azon rendelet érkezett, hogy a seregemmel készen álljak: azon esetre, ha engemet támadnának meg, ön siessen az iszlám sereggel segítségemre, ha pedig a padisah birodalmába rontanának, én segítsem önt. — E pontra nézve legkevesebb hanyagságot sem tanusítottam, és összes seregemmel meg is jelentem, de hisz' láthatná most Nagyságod a nagyuri birodalom mivé lettét, ha én csak egy cseppet is késedelmeztem volna. Szóval a mostani kibékülésünk a némettel nem az én kedvemre történt, valamint a háborut sem a magam hasznomért kezdém. De mit tehettem volna én, ha ön felsőbb helyről érkezett és az ellenségeskedéseket megszüntető fermánokat kapott? E hír szörnyen meglepett, felültöltte tett, mert én minden okoskodásom daczára a magas porta esze e rögtön változtatása okát nem érthetem. Továbbá, nagyon tisztán láttam, hogy ön is a kibékülésre hajolva a némettel való összecitkőzéstől nagyon ovakodik. Mit tehettem volna egyebet, mint a felsőbb parancsolatnak engedelmességgel színté a béke útjára térni.

Tessék elhinni valamint Nagyságod a padisah becsülete őrzését, birodalmának megvédését mindig

szem előtt tartja: úgy én is őszinteségi híremet fentartani igyekszem. Csak az Isten a megmondhatója, hogy mennyit áldoztam én már a padisah jólétiért, ön is tudhatja, hogy iparkodásom nagyobb része nem a porta kárára sült ki; de mi haszna, ott nem ismerik és számba sem veszik.

Ilyes híreket költő árulók szavaitól a lelkeim már régóta borzad, most csak mindent tünök, mert egyebet nem tehetek. De a mindenható Istent hívom segítségül, hogy én jövőben semminő ügyben őszinteséggel el nem járok, és bármi essék is tudomra, másnak hírül nem adom. Saját országomba meghúzódva, Erdélynek kötelezettségem szerinti évi adóját beküldve csak imádkozni fogok a padisah boldog éltiért; mert azon szilárd reményben vagyok, hogy Muhammed népe eránti nyiltszívűségem nem sokára a világ előtt tudja lesz, és az engemet bitangolók csak szégyent aratnak.

Küldjük ezennel a német király sajátkezűleg írt és pecsétjével megerősített okmányt Horvát Lázár bizodalmas emberünkkel, jó lesz, ha Nagyságod ezt valami hiteles emberével lefordíttatja, hogy tartalma nemes értésére essék; de figyelmeztetem, hogy a fordító a díjak (deák) nyelvet jól értse, hogy annak igazi velős értelmét magyarázza. Nagyságod is vegye fontolóra, vajjon a béke haszon- vagy kár szempontjából jött-e létre? Én ebben semmi szégyent, semmi szemrehányást nem tünök „Jütüm ak alnym acyuk“ (példabeszéd: azaz fehér az arczom, derült a homlokom — nem pirulok), a porta nagyjai erre nézve panaszt nem emelhetnek; talán én vándolhatom őket, ha a padisahnak bejelentem, hogy a kezemben volt Magyarország koronáit (törökül — koronalar, talán korona-városokat?), melyeket én hódítottam meg a kardommal, ök tölem erőszakosan elvéve a németeknek adogatták? A békét más módon létrehozni lehetetlenség vala. A hercegségi czimmal birt Iszletria (?) *) tartományról is lemondani kényszerültem, ezenkívül a német királytól kapott 6 ezer piaszter kárpótlást is elvesztettem. Azon hűbértelkeket, melyeket 8 év előtt hű szolgálatban magokat kitüntetett szolgálóimnak adtam, most vissza kell vennem, miáltal ezeknek irántam mutatott hajlamuk is meghül, és én megannyi vitéz katonát vesztetek. A szerződésben meg arra is lekötélteztem ma-

*) „Iszletria“-t a békülős úr nem tudja magyarázni, de közli az eredeti török szót. Mi ennek megtekintéséből úgy véljük, hogy az úgynevezett „puncta diacritica“ elébb tolasával „Iszlezia“-t olvashatni s ebből aztán Szleziaát azaz: Szlezia-t magyarázhatni. T. i. a török és arab szók egyaránt nem szenvednek a szó elején két mássalhangzót, szintűgy mint a magyar, ki a Stephanusból Istvánt, a scholaból iskolát, a Stabból istápot, a Spitalból ispotályt csinál. Így a török a „sztavrosz“ görögszóból isztavrosz-t (kereszt), a „spinacium“-ból iszpanaksot, a Stanpolissá rövidített (Con)stan(tino)polisból Isztambul-t; az arab a spongiából iszfonds-ot (az arabnak nincs p-je, s más nyelvek g-jének a d felel meg) sat. Így lett Szlezia vagy Szleziaából is Szlezia. Végül megjegyzem, hogy alább a beküldő úr is a puncta diacritica megigazításával állítja helyre az értelmetlen „Förmösz“-ből „Körmöcz“-öt.

gamat, hogy Kassával együtt elfoglalt hét magyar kerület emberei a német katonák ellen fegyvert ne emeljenek.

E békét én a német királyllyal csak úgy tartatom érvényesnek, ha a padisah iránt táplált őszinteségem meg nem sértődnek; mert én a magas porta ügyeit mindig csak haszonra szolgáló módon akarom elintézni, és míg az ebbeli tervemet nem testesíthetem, eddig egy hajszálnyit sem térhetek vissza.

A jelen lépésem csak a magas porta nagyai (vükela) káros beavatkozásából eredt, már kezemben volt az alkalom, a németen mindentől győzedelmeskedtem, midőn egyszerre a békére vonatkozó rendeleteket kapám. A stambuli ulema uraink, kiknek fő kötelessége a hit dolgaival bajlódni, a harez és tusa mesterségéhez igen keveset értenek, ehhez közülük nincsen és hasztalan avatkozásuk csak ily eredményeket szülhet.

Ha a fényes porta a béke létrejövetelét oly sürgősen nem kívánta volna, én már eddig Usaprag*) kerülete birtokában lennék és a kifolyamló hasznok által oly békét teremthetnék egészen tetszésem szerint, a minőt meggyőzött ellenségén még egy padisah sem nyert, de így éppen az ellenkező sült ki és az ellenség diadalmaskodik. Kár, hogy ezt az alkalmat elhanyagolták; mert a kilőtt nyíl nem tér vissza, és elmúlt eső után nem szokás kúpönyveget venni (mint a török példabeszéd mondja).

Engedelmet, hogy ily körülményes levelezéssel Nagyságodnak fejfájást okozva alkalmatlankodtam, mert felháborodásom és ingerültségem határtalan. Fogadja ön továbbra is hű barátságom jelét azon meggyőződéssel, hogy míg élni fogok a nyiltszivűség**) útjáról el nem térek.

Aldja meg az Isten hosszú élettel.

Irámban váraim közt levő Belgrád (Fehérvár) városában Ramazan 19-dik napján 1036. (maj. 24. 1627.)

[L. S.]

Fordítása annak a levélnek, melyet Bethlen Gábor magyar király a fővezérhez intézett.

Boldogságos, Nagyságos, Kegyelmes
Vezir ő Méltósága!

Az ég áldja meg méltóságodat hosszú élettel, hogy szerencse csillaga nőttön nőjjön. Az ezelőtt küldött levelemben az idevaló viszonyokról volt szerencsém szólhatni, egészséges jóllétünkről is irtam, a miért fölösleges dolog imétlésükkel most újra fejfájást okozni. — Most csak azt bátorkodom említésbe hozni, hogy az a nemes ferman, mely Murteza pasának a békealkudozások újra megkezdését paran-

*) Nyelvészeti okoknál- és erősségeknél fogva lehet ezt Csepregnek is olvasni. Megengedik-e a történelmi viszonyok és körülmények? döntsék el a historicusok. Szerk.

**) Tán „egyenesség“?

Szerk.

esolja velem közöltetett, és már hozzá is fogtunk együtt azon dolognak a padisah hatalmának és becsületének megfelelő elintézéséhez. Eleinte sokféle akadályokra akadunk, mert tessék elbinni, hogy ez a német ellenség oly seregből állott, a milyent a 7—8 évi háboru alatt az ellenfélnél nem igen találunk. Kardfordatásra képes 50—60 ezer katonája, 30 ezer jól gyakorolt puskása, ezenkívül 20 ezer fikerveres(?)*) nevű lovassa, néhány ezer magyar—horvát katonája és 30 darab nagy ágyuja volt. Mind ennek teljes hiteit adni méltóztassék. — Hadi terve a nagyur Hatvan, Pest, Szolnok és Szeged szandákjaira, a Duna- és Tiszapartokra és az ezen vidéken levő laktanyákra és várakra czélt; tavaszra még nagyobb dolgokat akartak végezni, tán végezték is volna, ha én és Murteza pasa csak egy órát is mulasztottunk volna egyesülésünkkel. Már affélő ne is tessék kételkedni, hogy tenkre ne tették volna első nap az oszmani serget, a második vagy harmadik nap az enyimet, mert különvált táborral szembe könnyebb a győzelem. Szóval, azt senki se regélje többé, hogy a német császár serege valami barátságos czéllal jelent volna meg a nagyuri birodalomban; ki ezt meri állítani, az saját hitének és padisahjának nyílt ellensége.

A nagyuri sereg még a pesti térségen (Rákos) esendben táborozott, midőn a németek Esztergomhoz egy mértföldnyi távolságban leszállva, a padisahnak környékbeli városai- és falvaiba rohanva mindent felgyújtottak, leromboltak és a lakosokat fogdába vitték. Mi még akkor jó távol voltunk, de ezeknek berontásáról hallván éjjel nappal gyors úton az iszlám sereg segítségére siettünk és Murteza pasa ő nagyságával egyesülve rögtön az ellenségre indultunk. Az útunkban ért németseget levagdálva nem sokára sáncokba tértünk, és az ellenség táborát szorosan békerítve éhséggel, hideggel és a kardélvel annyira zaklattuk, hogy hús ezre, talán felinél több elveszett. Ezt mind a fölséges padisah szerencse csillaga befolyása alatt vittük véghez, a nélkül hogy a nagyuri birodalomból: egy egyes tyúkot is vettünk volna; az egész táborunkból, az iszlám seregből és az enyimből, sok ha csak száz ember is elesett.

Ime Méltóságod látja, mit mivelünk én és Murteza pasa egy év lefolyta alatt; mi a nagyuri kincstárból egy fillért sem költöttünk el; se jancsár, se kapukolu- (féle sereg), sem pénz, sem eleségünk nem levén, csak a határvidéki sereggel tettük e szolgálatot. Ennek daczára a stambuli urak érdemeinket elismerni vonakodnak és a békekötés módját hibáztatják. — Mi három hónapnyi határidőt szabunk, mi alatt a biztosok mindkét részről egy helyre összejövén a szerződési értekezletre fogjanak.

Persze mindedig még nem egyezkedhettünk, ennek okát is részletesen megmondanám Méltóságodnak csak hogy félek, nehogy a németnek valamiképp tudtára esve, aztán követeléseit jobban felcsavarja; szóbeli üzenetet sem adhatok, mert az emberemet

*) Tán „könnyű lovas“ (cheveu légers)?

Szerk.

csak nagy bajjal és sok kérés után bocsátják Méltóságod elébe, s ha ez sikerülne is neki, az ott levő emberek előtt úgy sem szólhatna. — Legjobb, ha ezen ügyben biztos és hiteles tudósításokat kívánna, hogy ha Murteza pasát gyors futárok által oda méltóztatnék hívni Stambulba, hogy saját szájával mondhatná el Méltóságodnak a mit szeme látott és füle hallott, mert becsületemre mondom, a pasa mindennütt jelen volt, és teljesen be van avatva az ügybe.

Ha szavaimnak hiszel, akkor arról is bizonyosá tesznek, hogy e titkos ügyben kivüle más nem igen járhat el; a mostani távozásának káros következménye német részről nem lehet; a szerződésre szabott határidőt szükség esetében 5—6 hónapra is meghosszabbíthatjuk.

Iráni Fürdősz. Banán (vagy helyesebben az elején levő / betüből a felette álló egy pont helyett ketőt téve k-t csinálunk és lenne Körnöz. Bányán) Rebiül évül hónap 25-dik napján 1036 (Dec. 5. 1626).

L. S.

Felelet,

mely Erdélyország harácsca beérkeztekor iratott.

(Az egész cím, melyet a török kormány akkori időben a keresztény királyoknak adott.)

Krisztusban hívők nagy hercegeinek legdicsebbike, Messiást követők előkelőinek legválogatottabbja, ki az összes kereszténység ügyeit elintézi, a tekintet és uralom uszálya birtokosa, a fény és dicsőség indokjainak bírója Bethlen Gábor erdélyi fejedelem és magyar király! (Hogy boldog kimeneteli legyen!)

E magas császári névnyomásom elérkeztekor tudjad, hogy a követségi úton az időszakok császárszárjainak menedékhelyül szolgáló küszöbömhöz küldött leveledet Keresztes Pál (a törökben: Kerestös Bal) nevű emberedtől megkaptuk, Vezéreink és dicső nagyjaink által lefordítatva, annak tartalmából valamint tebened, úgy Erdélyország lakosaiban is magas portám erántában táplált őszinte indulatotoknak és jóakaratu szándéktoknak legfényesebb bizonyosságát vettem. — Küldöd jelenleg az 1035-dik évi tizezer aranyból álló adót, azon ígérettel hogy megfizetésében ezentül is nagy pontossággal fogsz eljárni. Hogy az Uristen áldjon meg te derék fiam! Lám én is szép, nemes magaviseletedben nagyuri egész bizalmomat helyeztem, és Erdélyországot ezt az őseimtől (fény áradjon az emlékezetükre) örökségben hátramaradt birtokomat a németnek zuzmarás szelétől megmentve biztos oltalmam alá vettem.

A nevezett 10,000 arany nagyuri kincstáramba letéteztet, szép szolgálatodat köszönettel elismerjük, őszinte hűséges iparkodásod nagyuri szememben kelő méltánylást talált, és határtalan kegyem jeléül egy egész diszöltönnyel megjándékoztalak. Reményem, hogy illő tisztelettel felöltvén, portám iránt Erdélyország oltalmában és védelmében régóta tanusított

őszinteségedet folytatva, főképp a 10 ezer arany évenkénti lefizetésében tántoríthatlan buzgóságot fogsz mutatni. — A fönnevezett követed egész ildomossággal megfelelő hivatalának, a miért sok tiszteletben és kiténtetésben részesülve nagyuri engedelmmel visszatért.

Azt is hallottuk, hogy Murteza pasával a budai helytartóval, ezen még boldogult atyám idejében elhíresült szolgálommal szép egyetértésben rendezve az országom javára szolgáló sok ügyeket, most egy üdvös béke létrehozásához fogtatok. Az Uristen áldjon meg, rajta csak derék fiam!! Reményem, hogy teljesített szép szolgálatodért soknemű tiszteletet aratsz.

Válasz

Rákoczyznak azon levelére, melyet az erdélyi hadjárat alatt a fővezérhez intézett.

Rákoczy Görgi! (Allah térítsen tégedet jobb útra.) Ha e levél hozzád érkezik vedd értésül, hogy ördögies iratotat Zsofia nevű helyben kaptuk, és az abban fogalmazott hazugságokat megértettük. Többszörös intéseinkben a fölséges, hatalmas és rettenetes padisahnak haragját okozó vétkes, gonosz lép-teidet eléggé szemedre hánytuk, de te a ravaszság ösvényét csak folytattad, úgy tevéen, mintha nem is tudnád, hogy ismernek; persze mindig alattomosan ármányaidnak útát nyitni, és az igazságot adáz kézzel elferdíteni törekedvén. — De most elég; te ismered bünnös voltodat, és minthogy magadat őszinte szolgának nevezed, miért nem iparkodol büneidet megbocsátatni; miért nem jössz urad küszöbéhez, hogy fekete pofádat az irgalom vízával mosva, vétkes fejedet kegyes kezébe letéve, hogy az engedelem paizsa által a barátság sisakját fejedre tegyék? Azt hiszed, hogy ily fondorkodásokkal boldogulsz? A mint szánts úgy aratsz (példabeszéd). Nem üntad meg még az örökös incselkedést, nem szégyenled-e magadat?

Ime most egyrészt a rumeliai és anatóliai földön el nem férő sereget, az összes vezéreket, beglerbegeket, mirmiránokot a szipahi és kapukoli néppel, másrészt a magasztos Khant ellenség törő tatár csapatával ellened indítottuk. Ne hidd, hogy most megint elhárítod a bajt levelezéssel, tudd meg, hogy a milyen a padisahnak a hódolók eránti kegyelme, éppen oly nagy a makacsodók eránti dühe, és hogy ők sohasem féltek az ellenséggel szembezállni. Egy nagyuri fermant hasztalan álnoksággal nem téríthetni meg, valamint haragjának lobbanó lángját a távolbóli víz-loccsanás ki nem oltja.

Már most magadhoz jöhetsz, rád háromlik a bün, hogy annyi gyermekeket és nőt fogságra huzzolnak, hogy annyi ártatlan embert az igaz hívők lovai ezüst patkói összegázolnak. — Mi Isten nevében meggyünk, te azt leled, a mit kerestél, mert a padisah világrendítő hatalmát megismered. — Az okos előre gondoskodik a következményekről.